

Alkohol – policy på serverings ställen

Titel: Alkoholpolicy på serveringsställen
Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanland
Utgivningsår: 2013
Författare: Ida Våhlin
Foto: Ulrika Larsson
Diariernr: 700-5622-2012
Rapportnr: 2013:2
ISSN-nr 1400-0792

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

Förord

Det finns ett nära samband mellan alkoholkonsumtion och våld. Det gäller även sådan konsumtion som sker på restaurang (eller i dess omedelbara närhet). Lagstiftaren har i alkohollagen gett berörda myndigheter verktyg för att minska risken för att restaurangservering medför olägenheter. Som ett ytterligare stöd och verktyg har olika metoder utvecklats – varav arbetsmetoden Ansvarsfull alkoholservice sannolikt är den mest kända. Metoden har vid uppföljning, utvärdering och hälsoekonomisk studie visat på mycket goda effekter vad gäller att minska våld i krogmiljöer och att vara kostnadseffektiv. Metoden innehåller flera byggstenar och det är när alla dessa används tillsammans som vi ser de goda effekterna. En av byggstenarna är ett utvecklat samarbete mellan myndigheter och bransch. I ett sådant samarbete är det naturligt att diskutera verktyg som kan hjälpa tillståndshavaren och dennes personal (även tillfällig personal) att få en lugn och trygg krogmiljö. En av tillståndshavaren och dennes personal framtagen policy kan vara ett bra hjälpmedel. I länet finns tidigare inte någon samlad bild av hur det ser ut med förekomst av, och nyttan med, policys - och såvitt är känt inte heller i något annat län.

”Som med alla policy är det viktigt att den nyanställda vid introduktion får ta del och kvittera ut policyn som visar att man läst och förstått och har för avsikt att arbeta enligt företagets och lagens regler. Men fortlöpande utbildning och information är oerhört viktigt. Därtill att arbetsgivaren visar de anställda att de har ett gott samarbete med kommun, utskänkningsenhet samt polis. Ett papper betyder ingenting egentligen om det inte hålls levande och gör pappret i handling. Det är hur vi hanterar frågan på arbetsplatsen och mot våra gäster och medarbetare som är avgörande.”

”skillnaden om det blev lagstadgat skulle kunna vara att säkerheten för tillfällig personal också blev mer påtaglig. Idag är det endast fast personal som får personalhandboken hos oss där policyn finns med. Det är också fast anställda som får gå utbildning medan den tillfälliga personalen inte får det”.

Citaten kommer från två olika tillståndshavare i Södermanlands län. I denna studie belyser vi olika frågor kring policy på krog. Vi kikar bl.a. på hur vanligt det är att tillståndshavare i länet har en sådan, hur policyn är utformad och vilka för- och nackdelar de ser med en sådan. Rapporten är skriven av Ida Våhlin, projektanställd på samhällsbyggandseenheten.

Studien visar bl.a. att många tillståndshavare i länet redan har en policy och att fördelarna med en sådan upplevs överväga nackdelarna. Länsstyrelsen kommer inom ramen för arbetet kring ansvarsfull alkoholservice verka för att länets kommuner håller frågan levande i dialogerna med tillståndshavarna.

Mikael Bentzer
Socialdirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Inledning	7
Alkoholpolicy	7
Bakgrund	9
Vad säger alkohollagen?	9
Nationella strategier	9
Länsstyrelsens tidigare insatser och nuvarande ambitioner	10
Övergripande syfte	12
Länsstyrelsens syfte	12
Frågeställningar	12
Metod	13
Enkät	13
Intervjuer	13
Resultat/Analys	15
Enkäten	15
Förekomst och nytta	15
Upplägg	17
Användarvänligt	18
För- och nackdelar	19
Telefonintervjuer	20
Verksamheten	20
Förekomst	20
Situationer	21
Lagstadgat	22
För- och nackdelar	22
Diskussion	24
Bortfallsanalys	24
Förekomst och nytta	24
Upplägg	25
Användarvänlighet	26
För- och nackdelar	26
Slutsats	27
Referenser	29
Bilagor	30
Brev till tillståndshavarna	30
Enkäten	31
Öppna intervjufrågor med tillståndshavare	34

Sammanfattning

Forskning visar på ett starkt samband mellan alkoholkonsumtion och våld.

”Restaurangprojektet” var ett forskningsprojekt som hade som syfte att ta fram en metod som kunde få ner antalet våldsbrott som begicks i Stockholms krogmiljöer (som låg på en alltför hög nivå). Under interventionen minskade våldsbrotten signifikant med 29 procent (Wallin, 2004). I en hälsoekonomisk studie visades att metoden inneburit besparingar motsvarande 1:39, det vill säga varje satsad krona gav 39 tillbaka (Folkhälsoinstitut (FHI), 2007). Metoden arbetades fram och utvärderades under åren 1995-2001 inom STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem). Metoden bedöms som evidensbaserad och kallas idag för ”Ansvarsfull alkoholserving - AAS” (STAD, 2002).

Metoden bygger på ett förebyggande arbete för att få bättre ordning och nykterhet och minska risken för servering till underåriga i krogmiljöer. Det innebär att ingen ska servera alkohol till personer under 18 år eller till personer som är märkbart påverkade (STAD, 2002). Metoden består förenklat av tre olika delar; utbildning, samverkan och tillsyn. För att både tillståndshavaren och personalen ska känna till och kunna ta ansvar för reglerna i alkohollagen och bedriva en ansvarsfull alkoholserving bör en alkoholpolicy utarbetas tillsammans, och den bör hållas levande (FHI, 2006).

I en utvärdering som gjorts av STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogerproblem) 2009 ställdes en fråga till kommunerna ifall de fört en diskussion med tillståndshavarna kring att påbörja ett arbete med att ta fram en alkoholpolicy, vilket 108 av 235 svarande kommuner hade gjort (STAD, 2009). Idag finns det inte något krav i alkohollagen för tillståndshavare att ha en alkoholpolicy kring hur serveringsreglerna ska upprätthållas (det finns det däremot för detaljhandlare av folköl och tobak). En utredning la i delbetänkandet Ansvarsfull servering - fri från diskriminering (SOU 2006:56) fram ett förslag om att alkohollagen skulle kompletteras med krav på att tillståndshavaren skulle ha en alkoholpolicy. Av regeringens proposition ”En ny alkohollag” (2009/10:125) framgår att förslaget inte har lett till något lagstiftningsärende.

I en studie utförd av Länsstyrelsen i Södermanlands län kring Ansvarsfull alkoholserving (Rapport 2011:6) framgick att vissa tillståndshavare uppgav att de hade ett policydokument för sin alkoholhantering. Det är utifrån ovanstående resonemang rimligt att anta att sådana dokument kan bidra till att minska risken för servering till underåriga eller märkbart påverkade personer.

Syftet med den här studien var att ta reda på hur många av länets tillståndshavare som har en alkoholpolicy. Om flera uttrycker fördelar med en sådan policy bör det planeras för en insats där fler tillståndshavare får stöd i arbetet med att utveckla sådana. Frågeställningarna är:

- Hur vanligt är det med en alkoholpolicy bland tillståndshavarna i länets samtliga nio kommuner?
- Hur är de utformade?
- Hur används de?
- Vilka för- och nackdelar anser tillståndshavarna att det finns med en alkoholpolicy?

För att besvara ovanstående fyra frågor görs en kartläggning. Samtliga tillståndshavare i länet med stadigvarande tillstånd får en enkät via post eller email att besvara. För att få lite djupare

förståelse kring de frågeställningar som önskas besvaras sker 4 stycken intervjuer med tillståndshavare från fyra olika kommuner.

Resultatet visar att 67 % (70/105) av de tillståndshavare i länet som svarat i den här studien uppger att de har en alkoholpolicy på sitt serveringsställe.

Respondenterna menar att viktigast att ha med i en policy är den del som ska handla om hantering av alkohol till minderåriga och märkbart påverkade personer.

För att praktiskt kunna använda policyn är det viktigt att det finns ett dokument som tydligt talar om vad som gäller för regler. Policyn bör användas på ett sätt som gör att den hålls levande, både bland personalen och för gästerna som en kvalitétstämpel. Policyn blir viktig inte minst när det gäller extrapersonal, som kanske inte får genomgå någon utbildning. Policyn bör också kunna användas i utbildning/ information till ordningsvakter och personal som är säsongarbetare.

I studien framkommer fler fördelar än nackdelarna med att ha en alkoholpolicy. De fördelar som framkommer är att det blir lika information till alla, det blir hög kvalitet, det är också bra för gästerna (förutsatt att man sätter upp policyn på en anslagstavla så att gästerna kan se den) att se att man tar ordning och regler på fullaste allvar. En ytterligare fördel som framhålls är att policyn är ett viktigt hjälpmedel kring interna regler gällande den egna personalens bruk av alkoholdrycker och droger. Policyn kan också fungera som ett skydd för personalen mot att av okunnighet servera lagstridigt.

Nackdelar som kom fram var att en policy enbart ses som merarbete och en merkostnad i form av mer avgifter. Om en kommun inom ramen för ”ansvarsfull alkoholserving” bistår tillståndshavaren med hjälp att ta fram en policy är det viktigt att fundera över vilken effekt en eventuell avgift skulle ha.

Kommunernas hjälp är efterfrågad och de kan hjälpa till att verka för att fler serveringsställen kommer igång med ett arbete att ta fram och använda en policy. Det går att se ett samband mellan aktiva alkoholhandläggare i kommunerna (till exempel i form av regelbundna krögarträffar) och antalet serveringsställen som har en policy.

I ansvarsfull alkoholserving är samarbete mellan berörda myndigheter och branschen en viktig pusselbit. Länsstyrelsens roll är, och fortsätter att vara, att ”verka för” att kommunerna, inom ramen för ansvarsfull alkoholserving, samarbetar mer med tillståndshavarna och att det i samarbetet utvecklas fler policys. När samarbetet utvecklas kan det bidra till bättre ordning och nykterhet i restaurang- och krogmiljöerna och det krogrelaterade våldet kan minska.

Inledning

Forskning visar på ett starkt samband mellan alkoholkonsumtion och våld.

”Restaurangprojektet” var ett forskningsprojekt som hade som syfte att ta fram en metod som kunde få ner antalet våldsbrott som begicks i Stockholms krogmiljöer. Under interventionen minskade våldsbrotten signifikant med 29 procent (Wallin, 2004). I en hälsoekonomisk studie visades att metoden inneburit besparingar motsvarande 1:39, det vill säga varje satsad krona gav 39 tillbaka (Statens folkhälsoinstitut (FHI), 2007). Metoden arbetades fram och utvärderades under åren 1995-2001 inom STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem). Metoden blev därefter evidensbaserad och kallas idag för ”Ansvarsfull alkoholservering - AAS” (STAD, 2002).

Under åren 2002-2011 fick FHI pengar av regeringen för att sprida metoden AAS i landet (FHI, 2003). Länsstyrelsen fick i 2006 års regleringsbrev första gången ansvaret för att sprida metoden i Södermanlands län (Regeringen, 2006).

Metoden bygger på ett förebyggande arbete för att få bättre ordning och nykterhet och minska risken för servering till underåriga personer i krogmiljöer. Det innebär att ingen serverar alkohol till personer under 18 år eller till personer som är märkbart påverkade (STAD, 2002).

Inom metoden ska;

- samtliga tillståndshavare (är den person som innehar ett tillstånd för att servera alkohol på ett serveringsställe) och av tillståndshavaren utsedda serveringsansvariga personer genomgå en utbildning i ansvarsfull alkoholservering.
- Det ska finnas en samverkan mellan berörda aktörer så som polis, tillståndshavare och kommun.
- Kommunen och polisen ska dessutom utöva förstärkt tillsyn över serveringsställena.

Alkoholpolicy

För att få övrig krogpersonal att känna till och ta ansvar för reglerna i alkohollagen och en ansvarsfull alkoholservering bör en alkoholpolicy utarbetas av tillståndshavaren och dennes personal tillsammans, och den bör hållas levande (FHI, 2006).

Av en utvärdering som gjordes av STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) 2009 framgår att det då endast var 25 av 235 kommuner som arbetade med samtliga delar av metoden. I samma rapport ställdes också en fråga till kommunerna ifall de fört en diskussion med tillståndshavarna kring att påbörja ett arbete med att ta fram en alkoholpolicy vilket 108 av 235 kommuner sade sig ha gjort (STAD, 2009).

Det finns inte något krav i alkohollagen för tillståndshavare att ha en alkoholpolicy kring hur serveringsreglerna ska upprätthållas (det finns det däremot för detaljhandlare av folköl och tobak). Frågan har dock varit aktuell i utredningssammanhang, åtminstone vid ett tillfälle tidigare. Kjell Stridsman hade som särskild utredare i uppdrag 2004-2005 att bland annat studera ansvarsfördelningen för den statliga tillsynen inom socialtjänstens område. I tilläggsdirektiv (Dir. 2005:93) angavs att han även skulle utreda hur en mer ansvarsfull alkoholservering kunde uppnås.

Utredningen lade i delbetänkandet Ansvarsfull servering fri från diskriminering (SOU 2006:56) fram förslag om att alkohollagen skulle kompletteras med krav på att tillståndshavaren skulle ha en alkoholpolicy. Av regeringens proposition ”En ny alkohollag” (2009/10:125) framgår dock att förslaget inte har lett till någon lagändring.

Syftet med en lagändring skulle vara att öka tillståndshavarens och dennes personals kunskap och insikt om varför reglerna finns och hur de ska tillämpas. En alkoholpolicy ska verka för ett förebyggande arbete och som komplement till lagens regler minska risken för våldsbrott och skador relaterade till alkoholkonsumtion på serveringsställen (Wallin, 2004).

I den här rapporten används begreppet alkoholpolicy för att hänvisa till det dokument som kan fungera som riktlinjer för vad som gäller kring servering av alkohol. I andra texter och sammanhang kan begreppet egenkontrollprogram förekomma istället. En alkoholpolicy kan till exempel utifrån lagen innehålla delar som beskriver:

- Kravet på ordning och nykterhet
- serveringsansvarig, vilket personligt ansvar alla som serverar alkoholdrycker har
- Förbudet att servera alkoholdrycker till märkbart påverkade personer och ungdomar under 18 år.
- serveringstider och lokalens regler
- kravet på att tillhandahålla mat
- personalens regler kring alkohol

(Jfr även FHI, 2009)

I en studie utförd av Länsstyrelsen i Södermanlands län kring Ansvarsfull alkoholserving (Rapport 2011:6) framgick att vissa tillståndshavare uppgav att de hade ett policydokument för sin alkoholantering. Alla utom en av de tillfrågade tillståndshavarna i den studien sade sig ha en sådan alkoholpolicy. Ungefär hälften sade att de hade utarbetat policyn innan man introducerades i arbetsmetoden Ansvarsfull alkoholserving. Två av tillståndshavarna tillade att de hade en egen personalhandbok rörande alkohol och drogfrågor. Det är utifrån ovanstående resonemang och svaren från undersökningen 2011 rimligt att anta att tillståndshavarna bedömde att dokument av policykaraktär var en hjälp för att minska risken för servering till underåriga eller märkbart påverkade personer.

Länsstyrelsen vill nu därför kartlägga hur vanligt det är med alkoholpolicys bland tillståndshavarna i länet, ta reda på hur de används och vilken nytta användarna ser i dem. Om kartläggningen visar att tillståndshavarna bedömer att en policy hjälper dem i arbetet kring ordning och nykterhet respektive minskar risken för servering till underåriga planerar Länsstyrelsen en insats för att få så många tillståndshavare i länet som möjligt att ta fram och använda en sådan policy.

Bakgrund

Vad säger alkohollagen?

Alkohollagen (2010:1 622) har som främsta syfte att begränsa alkoholens skadeverkningar. Människors hälsa är ett skyddsintresse och har ett starkt genomslag i lagstiftningen. Skyddet för unga framhålls i lagen. All försäljning av alkoholdrycker skall regleras så att tillgängligheten begränsas.

8 kap. 2 § Serveringstillstånd kan omfatta antingen tillfällig eller stadigvarande servering. Det kan avse allmänheten eller slutet/slutna sällskap.

8 kap. 12 § Personen/bolaget som ansöker om tillstånd måste uppfylla vissa lämplighetskrav och han/hon måste genomgå en utbildning med godkänt resultat.

8 kap. 18 § Tillståndshavaren, eller av denne utsedd, serveringsansvarig person (som också ska ha genomgått viss utbildning) måste alltid finnas på plats när servering av alkoholdrycker pågår.

8 kap. 19 § Om kommunen inte beslutat om andra tider för serveringen av alkoholdrycker får sådan ske mellan klockan 11.00 - 01.00.

11 kap. 9 § Tillståndshavaren och all personal har ett personligt straffansvar att inte servera alkoholdrycker till personer som är märkbart påverkade av alkohol eller annat berusningsmedel eller som ännu inte fyllt 18 år (jfr 3 kap. 7 och 8 §§). Påföljden kan annars bli böter eller fängelse i upp till 6 månader. Tillståndshavaren riskerar också att förlora sitt serveringstillstånd.

Syftet bakom lagen och här nämnda regler har i allt väsentligt sett likadant ut även i tidigare lagstiftningar på området.

Nationella strategier

Även om lagen och dess förarbeten kan synas klar i sitt budskap är begrepp som ordning och nykterhet subjektiva. Likaså vet vi genom undersökningar som Centralförbundet för alkohol- och narkotika upplysning (CAN) gör att det inte är helt ovanligt att underåriga personer blir serverade alkoholdrycker på krogen. 32 procent av pojkarna och 31 procent av flickorna uppgav i den senaste undersökningen att de serverats alkohol på krogen minst 1-2 gånger eller fler, trots att de varit under 18 år (CAN, 2011). Regeringen har därför på olika sätt försökt ge ytterligare verktyg i arbetet för att få en mer ansvarsfull alkoholservice. De särskilda medlen för länsstyrelsernas arbete med AAS är ett exempel, ett annat är olika skrivningar i de handlingsplaner som tagits fram av regeringen och därefter beslutats av riskdagen.

I oktober 2000 kom propositionen ”Nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador” (prop. 2000/01:20). I samband med Sveriges inträde i EU höjdes införselnivåerna för privat bruk av alkohol succesivt fram till år 2004. Härigenom försvagades möjligheten att påverka tillgången på alkohol i landet genom det s.k. prisinstrumentet. För att så långt möjligt motverka negativa sociala effekter och effekter på folkhälsan arbetade regeringen fram handlingsplanen. Syftet med den planen, som avsåg 2001-2005, var att hålla fast vid en alkoholpolitik som skulle leda till minskad alkoholkonsumtion och begränsade alkoholskador.

Under rubriken ”effekter på förebyggande arbete” lyfts alkoholpolicy på restauranger upp som en lika kostnadseffektiv åtgärd för det alkoholförebyggande arbetet som t.ex. promillegränser i trafiken.

Nästa nationella strategi var propositionen ”Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner” (2005/06:30). Även denna plan avsåg fem år; 2006-2010. I avsnittet rubricerat Alkoholpolitiska mål och insatser nämns ”ansvarsfull alkoholservice” som en framgångsrik metod. I propositionen beskrivs restaurang- och krogmiljön som en arena som ofta förknippas med alkohol. Betydelsen av att arbeta förebyggande kring alkoholfrågan i den miljön bedöms som väldigt viktig. Metoden skulle därför ges fortsatt stöd och spridas i hela landet av Statens folkhälsoinstitut.

Den senaste handlingsplanen på området beslutades av regeringen i december 2010, ”En samlad strategi för alkohol-, narkotika, dopning- och tobakspolitiken” (prop. 2010/11:47). Riksdagen antog den samlade strategin i mars 2011 och beslutade samtidigt om det övergripande målet för ANDT-politiken 2011-2015:

”ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk”.

Förutom det övergripande målet innehåller strategin sju långsiktiga mål, med tillhörande prioriterade mål. Det första långsiktiga målet anger att tillgången till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska och ett prioriterat mål är en effektiv och samordnad alkohol- och tobakstillsyn. Regeringen kompletterar numera handlingsplanerna med årliga åtgärdsprogram.

Av såväl strategin 2011-2015 som åtgärdsprogrammet för 2012 framgår att tillsynen enligt alkohol- och tobakslagen är fortsatt prioriterad, som ett led i att begränsa tillgången och tillgängligheten. När det särskilt gäller arbetsmetoden ansvarsfull alkoholservice uttalar regeringen:

”En arbetsmetod som har getts stor spridning är metoden ansvarsfull alkoholservice. Metoden, som har visat sig bidra till att minska våld i närheten av och på krogar och restauranger, har blivit ett viktigt verktyg för att bedriva en effektiv tillsyn. Regeringen anför att metoden eller likvärdig metod som syftar till att stötta näringsidkarens egenkontroll bör ingå som en del av länsstyrelsernas förebyggande ANDT-arbete och integreras i deras tillsynsarbete. Länsstyrelserna ska verka för att arbetet med att förbättra näringsens egenkontroll sprids i kommunerna” (s 26).

Länsstyrelsens tidigare insatser och nuvarande ambitioner

Från och med 2006 fick Länsstyrelsen särskilda pengar för att sprida metoden ansvarsfull alkoholservice (AAS). På Länsstyrelsen i Södermanlands län fick en särskild projektledare ansvar för spridning och implementering av metoden från och med våren 2006 till årsskiftet 2010/2011. I arbetet ingick bl.a. att göra en kartläggning av hur alkoholsituationen såg ut i länet. Det utfördes stickprov på olika serveringsställen, inom ramen för metoden. Detta gjordes genom att man testade om unga personer som såg ut att vara under 18 år (men som hade fyllt 18 år) serverades starköl. I Länsstyrelsens uppföljande rapport av insatserna 2006-2010 (Rapport 2011:6) konstateras att metoden är integrerad i reguljär verksamhet i olika hög

grad i de nio kommunerna. Den del i arbetsmetoden där det fanns en störst utvecklingspotential var samarbetet mellan myndigheterna och branschen – där fungerade det mindre bra i merparten av kommunerna.

Länsstyrelsen har fortsatt att arbeta aktivt med att sprida arbetsmetoden AAS inom den ordinarie verksamheten även efter det att de särskilda medlen för detta fasats ut. I en projektplan 2011 för ”tillsynsprojekt folköl och tobak” var ambitionen att även göra en kartläggning av tillståndshavares alkoholpolicy, men den delen av arbetet kom av olika skäl aldrig igång. Detta var något som istället fick bli aktuellt 2012. I Länsstyrelsens ansökan till FHI om medel för tillsynsarbetet 2012 angavs sålunda att en kartläggning avseende tillståndshavarnas alkoholpolicy skulle göras under året. I tillsynsplanen 2011-2012 (s 6) anges också att förekomsten av alkoholpolicy ska studeras närmare och att fördelarna med sådana ska spridas till länets samtliga tillståndshavare.

Övergripande syfte

Att på sikt förbättra träffsäkerheten för alkohollagens regler om åldersgräns och krav på ordning och nykterhet. Därigenom påverkas tillgängligheten och förhållandena i serveringsmiljöerna – vilket i sin tur bör bidra till att skjuta upp debutåldern och minska risken för våld och skador i nämnda miljöer.

Länsstyrelsens syfte

Länsstyrelsen önskar undersöka hur många av länets tillståndshavare som har en alkoholpolicy. Om flera uttrycker fördelar med en sådan policy bör det planeras för en insats där fler tillståndshavare får stöd i arbetet med att utveckla (och använda) ett sådant.

Frågeställningar

- Hur vanligt är det med en alkoholpolicy bland tillståndshavarna i länets samtliga nio kommuner?
- Hur är de utformade?
- Hur används de?
- Vilka för- och nackdelar anser tillståndshavarna att det finns med en alkoholpolicy?

Metod

Enkät

För att besvara ovanstående fyra frågor görs en kartläggning genom en enkät [bilaga 1].

Alkoholhandläggarna i varje kommun i Södermanlands län kontaktades inför den här studien. De ombads att sammanställa en lista med kontaktuppgifter till samtliga tillståndshavare med stadigvarande tillstånd i respektive kommun. Det resulterade i 133 stycken tillståndshavare med mailadresser och 169 stycken med uppgifter om postadress. Totala antalet tillståndshavare blev 302 stycken vilka lägger grunden för en totalundersökning.

För att få svar på studiens frågor konstruerades en enkät med 15 frågor utifrån studiens syfte. Dessa skickades ut via mail (133 stycken) och per post (169 stycken). Samtliga tillståndshavare hade tre veckor på sig att svara. 23 mail studsade tillbaka på grund av fel mailadress och 15 returerades på post på grund av okänd adress eller att adressen hade utgått. Totala antalet utskick som kom fram var därmed 264.

Efter tre veckors svarstid var svarsfrekvensen fortfarande relativt låg. Samtliga alkoholhandläggare i respektive kommun kontaktades därför igen för att hjälpa till med att kontakta de tillståndshavare som inte svarat på enkäten. En lista sammanställdes med de som inte svarat i respektive kommun och skickades till alkoholhandläggarna. Svarstiden förlängdes med ytterligare två veckor. Efter hjälpen från alkoholhandläggarna i respektive kommun (som tidigare uppgett mailadresser till sina tillståndshavare) steg antalet svar med hela 50 stycken.

Enkäten bygger på 15 frågor som är konstruerade utifrån syftet med den här studien. Analysen av resultatet har utifrån frågorna delats in i teman. Rubrikerna på dessa teman är; förekomst, upplägg, användarvänligt och för- och nackdelar.

Intervjuer

För att få en djupare förståelse för vilka för- och nackdelar det kan finnas med en alkoholpolicy och om dessa kan skapa bättre träffsäkerhet för alkohollagens regler om åldersgränser och ordning, nykterhet gjordes ett antal intervjuer med några tillståndshavare.

Alkoholhandläggarna i några kommuner kontaktades för att komma med tips på tillståndshavare som skulle kunna vara bra att kontakta för en kortare telefonintervju.

Totalt genomfördes fyra kortare telefonintervjuer med tillståndshavare. En enkel intervjuguide konstruerades som användes väldigt öppet under samtalet. Tanken var att intervjupersonerna skulle få prata fritt med bara en enklare styrning. Intervjuerna varade 20-30 minuter.

Den första telefonintervjun ägde rum den 6 september 2012, runt klockan 13.00. Den andra intervjun hölls den 11 januari runt klockan 14.30. Den tredje hölls den 18 januari runt klockan 13.00 och den sista den 21 januari runt klockan 15.15.

Eftersom intervjuerna inte var särskilt långa fördes anteckningar under intervjun som sedan kunde sammanställas i resultatet. Alla intervjupersoner var tillmötesgående och villiga att hjälpa till och berätta utifrån de frågor som ställdes.

Resultatet av intervjuerna har analyserats utifrån de öppna frågor som fanns och delats in i teman trots att alla intervjupersoner inte alltid hade något svar på alla frågor. Dessa teman är; verksamheten, förekomst, situationer, lagstadgad och för- och nackdelar.

Resultat/Analys

Enkäten

Resultatet från den enkät som skickades ut till 110 stycken tillståndshavare via e-post och till 154 stycken via brevpост gav en svarsfrekvens på 40 procent. Svarsfrekvensen såg mycket olika ut i de nio kommunerna. I tabellen nedan har dessa fördelats på antal tillstånd i kommunerna och antal tillståndshavare som svarat i respektive kommun. Den egentliga summan står för antalet utskick som blev efter att vissa mail- och postadresser inte kommit fram.

Tabell 1. Antal svar från tillståndshavare i respektive kommun.

	Antal svar	Antal tillstånd
Eskilstuna	23	105
Strängnäs	25	39
Trosa	1	16
Flen	1	14
Gnesta	3	11
Katrineholm	7	34
Vingåker	1	8
Nyköping	39	70
Oxelösund	5	6
Summa	105	303
☒ Egentlig summa:	105	264
Summa i procent	40 %	100 %

Förekomst och nytta

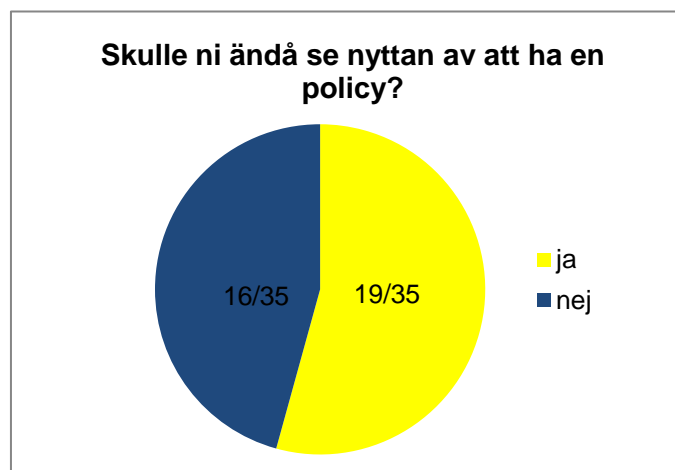
På frågan om man har en alkoholpolicy på sitt serveringsställe har 70 av de 105 som svarat på enkäten sagt att de har en sådan och resterande 35 sagt att de inte har någon policy.

På frågan om vem som skrivit ihop policyn gick det att välja fler svarsalternativ, 57 av respondenterna uppger att det är ägaren som skrivit och arbetat fram policyn. 12 stycken uppger att det är den som är serveringsansvarig som gjort detta. 10 stycken har svarat att det är kommunen, 5 stycken tillståndsbolaget och 4 stycken att personalen tillsammans arbetat fram en policy.

På frågan om alkoholpolicyn uppdateras och vem som i så fall gör det blev resultatet att 41 av 51 stycken som svarat på den frågan uppger att den uppdateras (respektive 10 att den inte uppdateras). Av dem som svarat ja är det 24 stycken som uppgett att det är ägaren/ Vd/ tillståndshavaren/ serveringsansvarig som uppdaterar dokumentet. 17 stycken uppger att det istället görs av personalansvarig, kommunen eller personalen.

Om man svarat nej på första frågan gällande om det finns någon alkoholpolicy på sitt serveringsställe kommer man automatiskt till fråga fem i enkäten som ställer frågan; - skulle ni ändå se nyttan av att ha en sådan policy? Av samtliga 35 som svarade nej på frågan om de hade en alkoholpolicy svarade majoriteten (19 stycken) att de kunde se en nytta med en policy. Övriga 16 svarade att inte såg någon nytta med en sådan.

Diagram 1. Antalet tillståndshavare som trots att de inte har någon alkoholpolicy ändå kan se nyttan med en sådan.

Några har i fritext utvecklat sina svar i varför eller varför inte de skulle se nyttan med en policy:

”att det vore bra med en policy för det är bra med tydliga riktlinjer för personal och gäster”.

”Vi säljer så pass lite alkohol så det känns inte nödvändigt, och vi har väldigt liten omsättning på personal”.

”Vi följer de regler och förordningar som gäller, vi har uteslutande en vuxen publik och har inga praktiska problem med överkonsumtion.”

”Jag talar själv om för mina anställda vad som gäller utifrån alkohollagen. Dessutom har vi till 99 procent bara vuxna människor som kommer till oss dagtid så vi har inga problem med onykterhet.”

Som sista fråga under temat förekomst ställdes en fråga till både dem som har och inte har en policy ifall de skulle uppskatta att kommunen hjälpte till i arbetet med att utveckla en policy. 71 stycken har svarat att de skulle uppskatta att kommunen hjälpte till i arbetet med att utveckla en policy och 28 stycken har svarat att de inte ser fördelar med att få den hjälpen. Den frågan gav en vidare möjlighet till att svara vilka för- och nackdelar man såg med en sådan hjälp. I de svaren framkom 42 svar kring fördelar och 46 svar kring nackdelar. Antal svar kan upplevas som många på grund av att många uppgett både för- och nackdelar.

Fördelarna med att få hjälp har vissa återkommande nyckelord så som att det skulle ge; objektivitet, kvalitetsäkring, bra extra material och tidssparande.

”Det positiva är att personalen har mer respekt för myndigheter och ser mer allvaret av rutiner, än om vi som företag bestämmer något.”

”Om det är något som man inte tänkt på så får man det på pränt om kommunen gör den.”

”Lika för alla och alla kan följa samma krav”.

Ord som istället framkom som nackdelar var; det saknas det subjektiva, extra kostnad och det blir bara ett dokument eller extra pappersarbete.

”Kommunen debiterar redan idag för massor av grejer som de inte ens gör. Att någon amatör tar vår tid i anspråk samt säkerligen vill ha betalt för policyarbetet dessutom. Redan idag debiteras vi över 10 000 för tillsyn av avloppsanläggning vilket tar högst en timme i anspråk. Tobaksförsäljningstillsynsavgiften låg i fjol på 1 200 kronor. Vinsten från vår tobaksförsäljning täcker inte ens kostnaden för tillsynsavgiften! Vill inte ha hjälp, allt fungerar utmärkt idag!”

”Det är alltid viktigt att jobba igenom regler på arbetsplatsen så att alla är med och accepterar dem. Risken med att någon annan gör policyn är att det endast blir en ytterligare papperskonstruktion som sitter i en pärm, och inte är ett levande dokument.”

”Det kunde vara lite dumt om någon annan gjorde den för tillståndshavaren som arbetar med alkohol vet mer än de andra. Det är inte samma sak att bara plugga på om det, man måste jobba inom krogbranschen. Det svåraste är att hålla balansen mellan matnöje och krognöje.

”Nackdel är att man själv inte behöver ha koll på sina egna grejer, man behöver liksom inte själv tänka till.”

Upplägg

Diagram 2. Tillståndshavarnas svar kring vilka delar en alkoholpolicy ska innehålla

I frågan i diagrammet ovanför återfinns en del nyckelord som svaren har delats in i. En tillståndshavare svarade kring ekonomi;

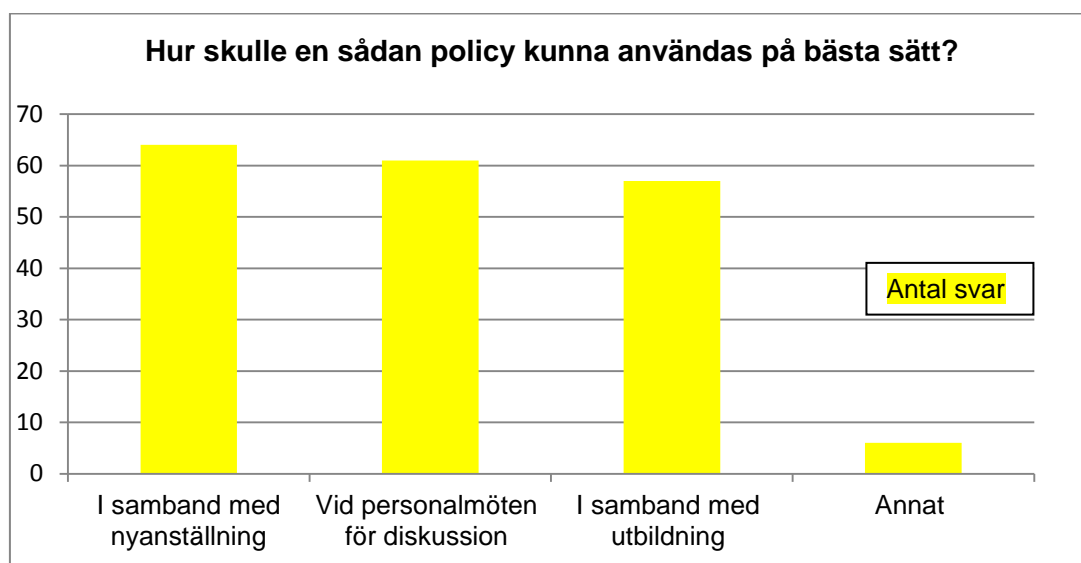
”Möjligtvis kunde ni trycka upp ett anslag där det klart framgår hur mycket alla avgifter, pålagor och kurser kostar så att gästen förstår att en öl för 50 kronor är billigt.”

På frågan om det är svårt att förstå alkohollagen och utifrån den sätta ihop en alkoholpolicy svarade 14 ja och 78 stycken nej.

Användarvänligt

Frågan ställdes om det finns en policy hur skulle den användas på bästa sätt? Det gick att fylla i flera svarsalternativ.

Diagram 3. Svarsfrekvensen av hur en policy ska användas.

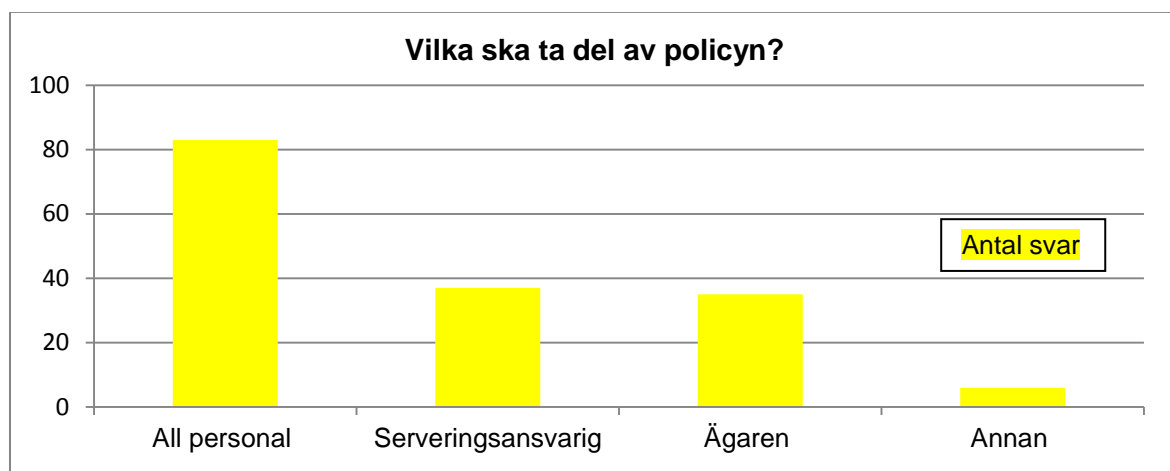
Bland de sex som svarat annat framkom;

”Det bästa vore att man fick praktisera och jobba några månader på krogen för att se hur arbetet går till.”

”Som med alla policy är det viktigt att den nyanställda vid introduktion får ta del och kvittera ut policyn som visar att man läst och förstått och har för avsikt att arbeta enligt företagets och lagens regler. Men fortlöpande utbildning och information är oerhört viktigt. Därtill att arbetsgivaren visar de anställda att de har ett gott samarbete med kommun, utskänkningsenhet samt polis. Ett papper betyder ingenting egentligen om det inte hålls levande och gör pappret i handling. Det är hur vi hanterar frågan på arbetsplatsen och mot våra gäster och medarbetare som är avgörande.”

Vidare i temat användarvänlighet, som bygger mycket på hur man kan hålla policyn levande, ställdes frågan om vilka som är målgrupp för policyn?

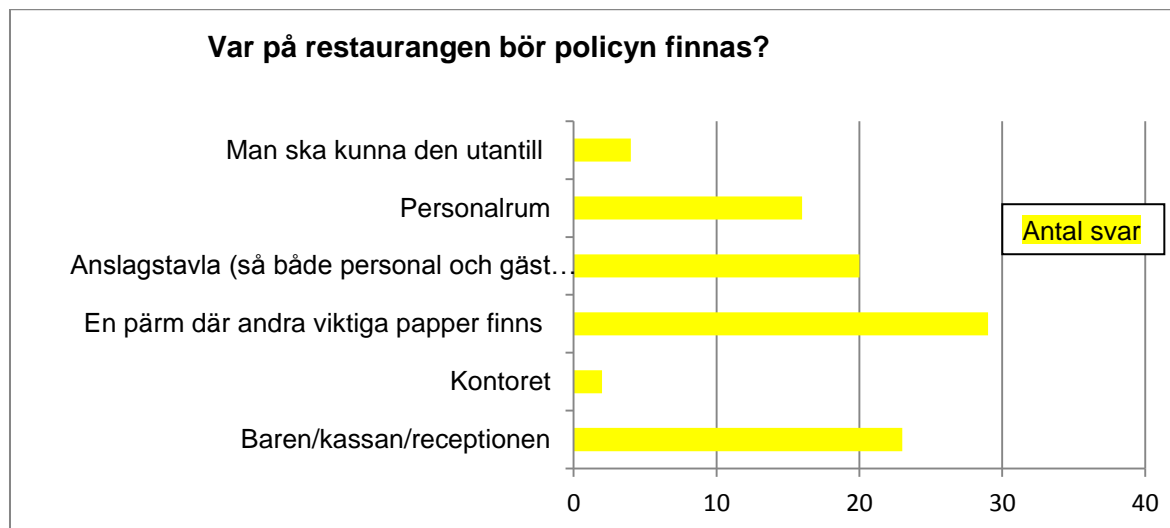
Diagram 4. Tillståndshavarnas svar på vilka som ska ta del av policyn

Bland de sex som svarat *annan* pekas på att det är viktigt att även vakter och entrévärdar och elever som går på restaurangskola får del av policyn.

Det ställdes en öppen fråga kring var policyn ska finnas för att den ska få bästa effekt. Ett antal nyckelord gick att få fram.

Diagram 5. Tillståndshavarnas svar på var en alkoholpolicy bör finnas på serveringsstället

För- och nackdelar

En fråga kring för- och nackdelar med en policy ställdes för att få en djupare förståelse för varför ett policydokument skulle vara bra och varför det skulle vara värt att uppmuntra dem som inte har någon policy att ta fram en sådan. Det är totalt 69 stycken av 105 som svarat på den frågan. Av dessa uppger vissa både för- och nackdelar. Det framkommer 58 fördelar enligt följande. Nyckelord som återkommande kom upp var alla gör lika, det är lätt att hänvisa till vad som gäller.

”Bra med tydlighet och möjlighet att hänvisa till när det finns olika åsikter eller det uppstår problem med personal och gäster.”

”För att få en bättre krogmiljö, gästerna blir nöjda och man kan jobba bättre om regler finns.”

”Fördel är alltid, information och rutiner ger företagets personal kunskap och trygghet så att de kan agera rätt när situationer uppstår.”

”Fördel är att det är enklare att hänvisa till en policy om en gäst blir påstridig.”

Det framkommer endast 17 svar med nackdelar där nyckelord för dessa är; mer pappersarbete, tar för mycket tid.

”Ännu mera jobb, det är jobbigt nog att få personalen att kolla toapapper och torka av borden!”

”Jag kan tycka att alkohollagstiftningen räcker. Faran är att vi inte bara får en policy utan någon form av kommunövergripande styrdokument. Jag kan inte nog poängtera den enskilde krögarens frihet att styra sitt företag inom lagens ramar!”

”Nackdel ännu ett onödigt dokument för redan dränkta krögare i regler, kontroller, dokument att fylla i. Egenkontroll att sköta, kontrollanter att guida m.m. när ska vi hinna med kunderna?”

”Beroende på hur den är skriven – feltolkning eller att man bara går efter vad som står skrivet istället för att bedöma den enskilda situationen.”

Telefonintervjuer

Verksamheten

Intervjuerna hölls med fyra tillståndshavare från fyra olika kommuner i länet. Deras respektive verksamhet skiljde sig lite åt. Två av serveringsställena har en blandad målgrupp och är mer inriktade mot ”traditionell” restaurangmiljö. En av dem uttrycker sig:

”vi är förskonade från nattlivet”

Ett av de andra två serveringsställena är en ungdomskrog (nattklubb) och det sista stället är en sportbar.

En av de intervjuade har två verksamheter i samma kommun medan en annan har verksamhet i flera kommuner. Det framkommer att det ser olika ut i kommunerna med avgifter och engagemang.

Förekomst

Av de fyra telefonintervjuer som hölls med tillståndshavare var de två stycken som hade en policy på sitt serveringsställe. Det var de två ställen som mer var inriktade på ”traditionell” restaurang och de andra två (ungdomskrogen och sportbaren) saknade alkoholpolicy.

En av dem som har en alkoholpolicy berättar att det finns en sådan som man som nyanställd får. I den tar man upp hur den anställde ska förhålla sig till vad som gäller i förhållande till lagen. Det kan till exempel handla om frågor så som att man inte får ta med sig alkohol från serveringsstället. Även överservering lyfts upp som en viktig punkt.

Den andra beskriver hur de haft mycket nytta av deras policy. Vidare att de försöker hålla den levande genom att hela tiden prata om att den finns och vilka regler som gäller.

En av de två som inte har en policy berättar att många i personalstyrkan istället har deltagit i kommunens utbildning i "AAS", även nyanställda ges möjlighet till att delta. Där utbildas de i hur de ska be om legitimation om de misstänker att någon gäst är minderårig. Han berättar vidare att de har kontinuerliga personalmöten där de berättar och presenterar vad som gäller. Även vakterna får också till viss del möjlighet att gå AAS utbildning.

"Det finns ingen nerskriven alkoholpolicy utan man försöker hela tiden kontinuerligt prata om vad som gäller och det funkar bra. Cheferna hjälps också åt att kontrollera personalen så att de har koll på allt som de bör ha koll på".

Den andra tillståndshavaren, som inte heller har en alkoholpolicy, beskriver att de informerar personalen kring regler och lagar muntligt när de börjar sin anställning. Det framgår ingen djupare redogörelse för vad exakt det är som går igenom. Denne framhåller att hela personalen varit anställda minst ett år och har koll på vad som gäller.

Situationer

En av intervjupersonerna som inte har en policy beskriver situationer som kan uppstå då det kan bli problem. Det kan vara när vakter ska ta konfrontationer med märkbart påverkade personer. Dessa ska inte släppas in, detsamma gäller personer under 18 år. Detta menar respondenten ska göra att man inte ska få in märkbart påverkade personer eller minderåriga. Han lyfter dock fram en händelse då en kille använt falsklegitimation och som då blivit påkommen men som likväl kan bli serverad alkohol inne på stället. Personer kan också såklart bli märkbart påverkade inne i lokalen under kvällen vilket gör att personalen inte bara kan förlita sig till vilka vakterna släpper in. Om en person blir märkbart berusad inne i lokalen finns det en "komradio" som personalen ska använda för att få hjälp att avvisa denne från stället.

En annan intervjuperson vill lyfta upp situationer där en policy skulle vara viktig men där han uttrycker att kunskapen är för svag, det gäller droger som kan finnas på krogen. Denne vill lyfta upp att det finns brister med AAS som kommit fram bland personalen och det rör avsnittet kring narkotika som upplevs som bristfälligt. Personalen vet lite om tecken på droger och vad jag som personal ska göra. Svårt är också att bedöma när en person är för berusad. Denne berättar att de dock har god kontakt med olika myndigheter och polis i frågan.

En tredje intervjuperson säger;

"På helgerna kan det uppstå situationer som kan vara svårare att reda ut gällande berusade gäster. Vakterna får ta mycket med bedömningen av gästerna när de kommer. De upplevs kanske inte särskilt fulla när de kommer men alkoholen börjar verka inne på serveringsstället. En personal kan också bli frågande till en person som de kanske bara serverat två öl till som nu helt plötsligt är märkbart onykter, gästen går in på toan och kommer ut hög."

Även den tredje intervjupersonen uttrycker att barpersonalen har för lite kunskap om tecken på droger. AAS innehåller inte heller någon mer ingående del med information kring droger och här skulle en policy ha en poäng för att veta mer vad som gäller kring detta menar denne.

”Man önskar att all personal fick chans att gå AAS. Oftast tvingas man skicka några stycken som får berätta för de andra på grund av att det är kostsamt att skicka alla. Det borde vara gratis för all personal att gå den”.

Lagstadgat

En av tillståndshavarna som inte har en policy svarar när frågan ställs vad denne anser skillnaden skulle bli ifall det skulle bli en lagstiftning kring att ha en alkoholpolicy;

”Muntlig information är tillräcklig och att alla har koll ändå, men visst blir det lag får man väl finna sig i det och det finns säkert fördelar med det”.

En annan intervjuperson som har en policy säger att;

”skillnaden om det blev lagstadgat skulle kunna vara att säkerheten för tillfällig personal också blev mer påtaglig. Idag är det endast fast personal som får personalhandboken hos oss där policyn finns med. Det är också fast anställda som får gå utbildning medan den tillfälliga personalen inte får det”.

En tredje som inte har en policy säger att;

”blir det lagstadgat bör kanske kommunen göra grunden/stommen/mallen för hur den ska se ut, men den måste vara formbar för tillståndshavarna att anpassa utifrån vad som ska stå på vissa delar beroende på vilken verksamhet man bedriver”.

Den fjärde som inte heller har någon policy kan inte se någon skillnad på om det blir lagkrav.

”Visst jag måste såklart göra ett sådant dokument om det blir lag, men som tillståndshavare måste man alltid sköta sig och sin verksamhet för att överhuvudtaget gå runt ändå. Börjar man få in skit som droger, överservering och annat blir det inte bra. Därför är det mitt ansvar att engagera mig och skicka min personal på utbildning. Krogmiljön är också en hårt bevakad miljö, vi måste sköta oss annars blir vi inte kvar.

För- och nackdelar

En av tillståndshavarna som har en policy svarar;

”att hur bra program man än gjort så är svårigheten alltid det här med nykterheten och var går gränsen. Vi har haft god nytta av att ha ett sådant här program och vi var nog bland de första som haft detta i vår kommun”.

En annan som inte har en policy säger att;

”jag ser inga för- respektive nackdelar med en alkoholpolicy. Vi har ett gott samarbete med kommunen istället, men det är inget som kommer av sig själv

utan jag som tillståndshavare måste också visa mig intresserad och vilja bry mig”.

”Det finns däremot en del nackdelar med lagen och den är krånglig på så sätt att det till exempel är så att vakter inte får kolla i gästers väskor om de misstänker något. Men däremot får en ”värd” göra det vilket kan upplevas lite motsägelsefullt”.

Diskussion

Som ett led i metoden AAS är arbetet med en alkoholpolicy en pusselbit. Kommunen och länsstyrelsen ska stötta i arbetet med metoden och bl.a. framhålla fördelarna av att ha en alkoholpolicy på sitt serveringsställe (även om det alltså inte är ett lagkrav). För att kommunen ska kunna hjälpa till med det är det viktigt att förstå hur det ser ut och bakgrund till varför vissa tillståndshavare använder sig av en alkoholpolicy medan andra inte gör det.

Den här studien har syftat till att belysa frågan och lyfta nyttan av ett arbete i frågan om en alkoholpolicy för tillståndshavarna.

Bortfallsanalys

Trots att det endast skulle ingå tillståndshavare med stadigvarande tillstånd i den här studien har vi fått in två svar där tillståndshavaren uppger att de anser att enkäten ändå inte är för dem. Detta på grund av att de uttrycker att de inte har någon personal, sådana öppettider eller den unga kundkretsen som skapar problem. Några tillståndshavare som (endast) har tillfälliga tillstånd har också kommit med i studien, vilket kan ha påverkat svarfrekvensen.

Efter att de första tre veckorna av svarstiden gått ut och svarsfrekvensen fortfarande var låg kontaktades alla alkoholhandläggarna i respektive kommun (som tidigare uppgett mailadresser till sina tillståndshavare) för att hjälpa till med ett nytt utskick. Svarsfrekvensen steg med hela 50 svar efter det, särskilt steg svarsfrekvensen i de kommuner där kontakten med alkoholhandläggaren såvitt är känt är bra och frekvent. Vi kan inte tolka detta annorlunda än att det går att se ett mönster såtillvida att i kommuner där det inte arbetas lika mycket med dessa frågor är svarsfrekvensen också lägre.

Vid utformningen av enkäten försökte vi använda ett lättbegripligt och enkelt språk. Trots det kom det ett samtal från en tillståndshavare som ringde upp och frågade vad en ”policy” betyder. Det går därför att konstatera att en möjlig ytterligare förklaring till bortfall kan vara språkförbristning som gjort att man avstått ifrån att fylla i enkäten.

Förekomst och nytta

70 av de 105 (67 %) som besvarat enkäten uppger att de har en policy. Det kan antas att de som svarat på enkäten också haft ett intresse av att svara helt enkelt för att de har velat lyfta fram att de gör någonting bra.

Det är positivt att se att så många av dem som har en policy också uppdaterar den och håller den levande. Vanligast är att de uppdaterar policyn själva genom ägaren eller övrig personal vilket också visar på att de tvingas tänka till och engagera sig. Det kan också sägas visa på att tillståndshavarna tar ansvar och är angelägna om ordning och nykterhet på sina serveringsställen.

Av de 35 tillståndshavare som svarat att de inte har någon policy på sitt serveringsställe så svarade ändå 19 stycken att de kunde se nyttan av att ha en sådan. Denna studie ska enbart vända sig till dem som har ett stadigvarande tillstånd. Ändå framgår det av de 16 som svarat att de inte behöver en policy, att deras målgrupp enbart är vuxna och att deras öppettider bara är under dagtid. Även om tillståndshavare med tillfälliga tillstånd egentligen inte skulle vara med i den här studien påvisades genom detta en viktig aspekt; behovet och hjälpen av en policy ser förstås olika ut för olika kategorier av tillståndshavare. Detta är viktigt att ha i minnet om frågan kring lagstiftning blir aktuell i framtiden. En aspekt på frågan, vilket också

någon av de intervjuade tillståndshavarna framhåller, är att en policy kan vara ett bra hjälpmedel för personalen. Inte minst gäller det gruppen tillfälligt anställda som kanske i mindre utsträckning än fast anställda får gå på utbildning i serveringsfrågor. Genom att ta del av policyn kan de enkelt få en bra överblick över vilka regler som finns och vilka skyldigheter de har när de serverar alkoholdrycker.

Vare sig de tillfrågade har en policy eller inte fick de svara på vilka för- och nackdelar som de kunde se med att kommunen stöttar i arbetet med att ta fram en policy. Det framkommer nästan lika många för- som nackdelar i svaren. Flera menar att kommunen kan göra en mall men att den också måste vara formbar och kunna anpassas till vilken typ av serveringsställe man driver. Detta är något som också kommer fram i intervjuerna. Svaren visar att kommunens stöd är efterfrågat av de flesta och det finns därför uppenbarligen en utvecklingspotential inom metoden AAS för kommunerna.

Det framkommer att kommunen anses stå för objektivitet och att dess hjälp i arbetet blir som en kvalitetssäkring. Hjälpen ses dessutom som tidsbesparande för tillståndshavarna själva. I utvärderingen av ”ansvarsfull alkoholservice” av STAD 2009 framhålls att metoden bör arbetas med utifrån alla delar. Som nämnts tidigare finns det en fråga i utvärderingen från STAD kring om kommunen pratat med sina tillståndshavare om de kommit igång med ett policyarbete, något som kommunernas alkoholhandläggare generellt sett kanske skulle pusha hårdare för i dialogen med tillståndshavarna. Av de svar som kommit in från tillståndshavarna i denna studie går det också att se ett mönster i att flest av dem som har en policy har sin verksamhet i en kommun där alkoholhandläggaren har en hög aktivitetsnivå. D.v.s. där kontakterna mellan denne och berörda fungerar bra både med, personlig kontakt, krögarträffar och samverkan med polisen.

Upplägg

Den del som tillståndshavarna lyfter fram som den viktigaste delen som bör finnas med i en alkoholpolicy är ett avsnitt kring servering till minderåriga och märkbart påverkade personer. Både svaren i enkäten och från intervjuerna talar för att det är svårt att bedöma märkbart påverkade personer. Därför skulle en viktig del i policyns avsnitt kunna vara att illustrera berusningstrappan (finns i FHI, 2009 s.24) och att varje serveringsställe arbetade särskilt med den frågan.

14 stycken har svarat att de upplever att det är svårt att sätta ihop en policy utifrån alkohollagen. Den siffran är inte särskilt hög i studien, men det är rimligt att anta att det också kan gälla för flera av dem som inte svarat på enkäten. Möjligen kan också språkförbistring göra det svårare för vissa tillståndshavare att förstå nyttan med en policy och om så, blir kommunens stöd ändå viktigare. Den här enkäten har fyllts i av tillståndshavare, men om svaret blir att de tycker att lagen är krånglig, trots att de gått en utbildning för att få ett serveringstillstånd, så går det att anta att personalen, som inte gått samma utbildning, kan ha ännu svårare att både känna till och komma ihåg alla regler. All personal som serverar alkoholdrycker gör det under personligt straffansvar enligt alkohollagen. Här kan en policy vara ett utmärkt hjälpmedel och allra bäst är förstås om det finns en rutin att alla nyanställda (fasta som tillfälliga) får ta del av policyn innan de börjar befatta sig med servering. Det har både i enkäten och i intervjuerna lyfts fram att en policy faktiskt kan vara ett ”skydd” mot att servera lagstridigt.

Användarvänlighet

Om alltså majoriteten av respondenterna anser att en policy är ett viktigt hjälpmedel i krogens förebyggande arbete så blir självfallet också frågan om hur den används också viktig (Jfr Wallins avhandling).

En policy kan vara viktig utifrån två avseenden. Dels för att informera alla i ett tydligt dokument om vad som gäller till exempel avseende krav på ordning och nykterhet (alla får samma information). Den är också viktig för personalens bästa utifrån att varje anställd har ett personligt ansvar gentemot alkohollagen. Skulle jag som anställd inte ha fått någon information om att det är förbjudet att servera alkohol till märkbart påverkade personer kan jag likväl bli straffad med böter eller fängelse. Det är intressant att se att många av de som besvarat enkäten anser att all personal ska ta del av policyn. Några menar att den bör användas vid en introduktion för en nyanställd och i samband med personalmöten för att diskutera olika frågor i den.

En tillståndshavare nämner att denne har som rutin att man som nyanställd får kvittera ut sin policy och skriva under med sitt namn att man tagit del av informationen.

I intervjuerna framhålls också just betydelsen av personalens säkerhet kopplat till att ha en policy, särskilt för extrapersonal som inte alltid har samma möjlighet att få gå en utbildning. För just gruppen extraanställd personal skulle förmodligen ett lagkrav på policy göra störst skillnad (lite beroende på utformningen av eventuella tillämpningsföreskrifter). En av tillståndshavarna framhåller också ordningsvakterna som viktiga personer för delaktighet i policyarbetet och för att ta del av utbildningar inom AAS. Aspekten på tillfällig personal som arbetar inom turism och säsongsviss är också en viktig grupp som kan nås genom en tydlig policy kring ordning och regler.

Det framhålls i några av svaren att det är viktigt att en policy inte bara blir ett dokument bland andra som hamnar i en pärm. På frågan var policyn bör finnas blev ändå flest svar; ”i en pärm där andra viktiga papper finns”. Detta blir med andra ord lite motsägelsefullt: man anser en sak men verkligheten blir kanske oftast en annan. I svaren så nämns bl.a. att om den inte sitter i en pärm bör den förvaras i baren eller receptionen – vilket skulle bidra till att den skulle användas, göra den levande och lättåtkomlig. Flera tillståndshavare har svarat att de vill att policyn ska sitta på en anslagstavla så att både personal och gäster kan se den. Någon nämner att det i vissa länder finns krav på att det ska finnas en skylt om vad som gäller. Det kan fungera som en bra kvalitéstämpel.

I intervjuerna framgår det från de som inte har en policy att de aktivt arbetar med muntlig information, steget till att få ner det på papper kanske egentligen inte är så långt då.

För- och nackdelar

Sett till antalet svar vi fått in i förhållandet till det totala antalet tillståndshavare är det svårt att säkert uttala sig om några generella för- och nackdelar med en policy. Det kan dock konstateras att av respondenterna var det ingen, som idag har en policy, som uttalar att en sådan är onödig – något som talar för att fördelarna överväger de exempel på nackdelar som nämns ovan. 70 av 105 har en policy och är också positiva till att ha en sådan på grund av att ”alla gör lika”. Andra fördelar som nämns är att det blir rätt och det blir hög kvalitet. Det är också bra för gästerna att se att man tar ordning och regler på fullaste allvar. En ytterligare fördel som framhålls är att policyn är ett viktigt hjälpmedel kring interna regler gällande den egna personalens bruk av alkoholdrycker och droger.

Nackdelar som nämns i enkätsvaren är att man ser en policy enbart som merarbete och mer kostnad i form av mer avgifter. I sammanhanget är det viktigt att nämna att några respondenter kopplar en negativ inställning till en policy till de olika avgifter som kommunen tar ut idag. Man menar att avgifterna är för höga och inte ger något tillbaka i engagemang från kommunen. En av de intervjuade tillståndshavarna, som har flera tillstånd i flera kommuner, pekar på att det skiljer sig åt i avgiftsnivå och den dyraste kommunen kan ändå vara den med minst engagemang. Om en kommun inom ramen för ”ansvarsfull alkoholservering” bistår tillståndshavaren med hjälp att ta fram en policy är det alltså viktigt att fundera över vilken effekt en eventuell avgift skulle ha.

Slutsats

Många tillståndshavare har en policy som de också anser sig ha nytta av:

- 67 % (70/105) av de som svarat i den här studien har en alkoholpolicy

Viktigaste att ha med i en policy är:

- En del som ska handla om hantering av alkohol till minderåriga och märkbart påverkade personer.

Policyn bör användas på ett sätt som gör:

- att den hålls levande på arbetsplatsen, både bland personalen och för gästerna som en kvalitetsstämpel.
- att den kommer alla till användning vare sig det handlar om fast- eller extrapersonal. Policyn bör också kunna användas för ordningsvakter och personal som är säsongarbetare.

Fördelarna väger över nackdelarna genom att:

- alla gör lika, det blir hög kvalitet, det är också bra för gästerna (förutsatt att man sätter upp den på en anslagstavla) att se att man tar ordning och regler på fullaste allvar. En ytterligare fördel som framhålls är att policyn är ett viktigt hjälpmedel kring interna regler gällande bruk av alkoholdrycker och droger bland den egna personalen. Policyn kan också fungera som ett skydd för personalen mot att av okunnighet servera lagstridigt.

Nackdelar som kom fram är att:

- en policy enbart ses som merarbete och en merkostnad i form av mer avgifter Om en kommun inom ramen för ”ansvarsfull alkoholservering” bistår tillståndshavaren med hjälp att ta fram en policy är det alltså viktigt att fundera över vilken effekt en eventuell avgift skulle ha.

Studien visar att kommunernas hjälp är efterfrågad av tillståndshavarna och kommunerna kan hjälpa till att verka för att fler serveringsställen kommer igång med ett arbete med att ta fram och använda en policy. Det går att se ett samband mellan aktiva alkoholhandläggare i

kommunerna (till exempel i form av regelbundna krögarträffar) och antalet serveringställen som har en policy.

I ansvarfull alkoholserving (AAS) är samarbete mellan berörda myndigheter och branschen en viktig pusselbit. Länsstyrelsens roll är, och fortsätter att vara, att ”verka för” att kommunerna samarbetar mer med tillståndshavarna och att det i samarbetet utvecklas fler policys. AAS innehåller samarbete mellan berörda myndigheter och branschen. När samarbetet utvecklas kan det bidra till bättre ordning och nykterhet i restaurang- och krogmiljöerna och det krogrelaterade våldet kan minska.

Om den här studien skulle bli aktuell på nationell nivå bör man beakta nya vägar för att samla in svar från tillståndshavare. Man bör direkt börja på den kommunala nivån och samla in svar. Dessutom skulle data samlas in direkt på krögarträffar tillsammans med den lokala alkoholhandläggaren för att lättare vara behjälplig när de fyller i enkäten.

Referenser

Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (2011) *Skolelevs drogvanor 2011*. Rapport 2011:129. EO Grafiska, Stockholm.

Länsstyrelsen (2011) *Ansvarsfull alkoholserving i Södermanlands län – uppföljning av arbetsmetoden åren 2006-2010*. Rapportnummer: 2011:6

Regeringens proposition *Nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador* (2000/01:20) Socialdepartementet 2000-10-12

Regeringens proposition *Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner* (2005/06:30) Socialdepartementet. 2005-11-10

Regeringens proposition *En ny alkohollag* (2009/10:125) Socialdepartementet. 2010-03-11

Regeringens proposition *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken* (2010/11:47) Socialdepartementet. 2010-12-22

Regeringens regleringsbrev (2006) *Regleringsbrev för budgetåret 2006 avseende Länsstyrelserna*.

STAD, (2002) *Handbok i att minska alkoholrelaterat våld*. Masterprint. Stockholm

STAD (2009) *Ansvarsfull alkoholserving och liknande metoder – utredning och metodefterlevnad*. STAD-rapport nr. 38. Stockholm

Statens folkhälsoinstitut (2003) *Ansvarsfull alkoholserving – rapportering av ett regeringsuppdrag*. Nummer: 36. Stockholm

Statens folkhälsoinstitut (2006) *Ansvarsfull alkoholserving – en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö*. Nummer:5. Stockholm

Statens folkhälsoinstitut (2007) *Ansvarsfull alkoholserving i krogmiljö – kostnader, besparingar och hälsovinster*. Nummer: 9 Stockholm

Statens folkhälsoinstitut (2009) *Ansvarsfull alkoholserving – ett utbildningsmaterial*. Östersund

Statens offentliga utredningar (SOU:2006:56) *Ansvarsfull alkoholserving – fri från diskriminering*. Edita Sverige AB. Stockholm

Alkohollagen (SFS 2010:1 622) Socialdepartementet 2010-12-02

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Alkohollag-20101622_sfs-2010-1622/

Wallin E, (2004) *Responsible beverage service – effects of a community action project*. Karolinska institutet, Department of Public health sciences, division of social medicine, SE-171 76, Stockholm, Sweden

Bilagor

Brev till tillståndshavarna

2012-10-04

Tillståndshavare och deras alkoholpolicy

Hej!

Alla tillståndshavare i Södermanlands län får i dagarna en kort enkät utskickad antingen via post eller mail. Enkäten ingår i en studie som Länsstyrelsen nu gör. Alla berörda handläggare i kommunen har kännedom om denna studie. Syftet med studien är att försöka ta reda på om länets tillståndshavare använder en egen alkoholpolicy (nedskrivna regler som ska hjälpa tillståndshavaren och personalen i arbetet kring att hålla åldersgräns, ordning och nykterhet). Om svaret är ja på frågan är det viktigt att försöka få fler tillståndshavare att använda en policy på sin krog.

Idag finns det inte något krav i alkohollagen för tillståndshavare att ha en alkoholpolicy kring hur serveringsreglerna ska upprätthållas (det finns det däremot för detaljhandlare av folköl och/eller tobak). Vid en tidigare studie som Länsstyrelsen gjorde framkom att en del tillståndshavare i länet uppgav att de ändå tagit fram en alkoholpolicy som till exempel ett stöd vid utbildning av ny personal. Det är rimligt att anta att sådana dokument kan minska risken för servering till underåriga eller märkbart påverkade personer.

Länsstyrelsen är tacksam för din hjälp med att besvara den här enkäten. Resultaten kommer att redovisas i en rapport där inga enskilda personer eller serveringsställen går att identifiera.

Du svarar på enkäten genom att skriva in nedanstående länk på din dator. Har du ingen dator har du möjlighet att fylla i enkäten som du fått i pappersform i detta kuvert och skicka in i svarskuvertet.

<https://www.relationwise.com/survey.aspx?ID=pd1ccaeojc231ce2jpn>

Lämna dina svar senast den 26 oktober.

Har du frågor kontakta mig. Tack för din hjälp!

Med vänlig hälsning

Ida Våhlin
Projektledare inom alkohol och tobak
Länsstyrelsen i Södermanlands län
Mail: ida.vahlin@lansstyrelsen.se
Tel: 0155-26 41 68, 072-524 45 88

Enkäten

2012-10-04

Vi på länsstyrelsen är tacksamma för att du vill hjälpa oss att fylla i den här enkäten för att vi ska få större förståelse för vad eventuellt en alkoholpolicy kan ha för påverkan på bland annat ordning och nykterhet.

Enkäten tar ca 5-10 minuter att besvara
Tack för din hjälp!

Ida Våhlin
Projektledare inom alkohol och tobak

Dina uppgifter

Namn

E-postadress

Telefonnummer

I vilken kommun ligger serveringsstället

Finns det någon alkohol- och drogpolicy på er restaurang?

- Ja
 Nej

Vem har i så fall skrivit ihop policyn?

- Ägaren/Krögaren
 Serveringsansvarig
 Kommunen
 Annan

Uppdateras policyn och vilken befattning har i så fall den personen?

Skulle ni ändå se nyttan av att ha en sådan policy?

- Ja
- Nej
- Varför eller varför inte?

Skulle du uppskatta att kommunen hjälpte till i arbetet med att ta fram en sådan policy?

- Ja
- Nej

Vilka för- respektive nackdelar skulle det vara att någon annan gjorde policyn?

Vad är det viktigaste att ta upp i en policy?

Är det svårt att förstå alkohollagen och utifrån den sätta ihop en policy?

- Ja
- Nej

Hur skulle en sådan policy kunna användas på bästa sätt?

- I samband med nyanställning
- Vid personalmöten för diskussion
- I samband med utbildning
- Annat

**Vilka ska ta del av policyn?
(Det går att ange fler alternativ)**

- All personal
- Serveringsansvarig
- Ägaren
- Annan

Var på restaurangen bör policyn finnas?

Vilka för- och nackdelar kan du se med en policy?

Ett stort tack för din medverkan

Ida Våhlin

Öppna intervjufrågor med tillståndshavare

Har du svarat på enkäten?

Berätta vad ni har för typ av verksamhet!

Har ni någon alkoholpolicy på ert serveringsställe?

Vilka situationer skulle kunna uppstå som ni ändå kunde önska att ni hade en sådan policy?

Om det blev lagstadgat att man tvingas ha en policy, tror ni det skulle bli någon skillnad då?

Vilka för- och nackdelar ser du med en policy?

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland